

INGLIZ VA O'ZBEK XALQ TAFAKKURIDA TABIAT OBRAZLARINING FRAZEOLOGIK AKS ETISHI

Musurmonqulova Nilufar Otabek qizi

Termiz davlat pedagogika institute Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi tabiat fenomenlariga oid frazeologik birliklarning lingvomadaniy hamda semantik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tadqiq etiladi. Tabiat bilan bog'liq frazeologik birliklar xalqning dunyoqarashi, milliy tafakkuri va madaniy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim til birliklari hisoblanadi. Tadqiqot davomida suv, yomg'ir, shamol, quyosh, osmon kabi tabiat obrazlari asosida shakllangan frazeologik birliklar ingliz va o'zbek tillari misolida tahlil qilindi. Maqolada qiyosiy, semantik, tavsifiy hamda lingvomadaniy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, tabiat fenomenlari insonning ruhiy holati, hayotiy tajribasi va ijtimoiy munosabatlarini ifodalovchi muhim metaforik vosita sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi. Ingliz va o'zbek tillarida ayrim universal o'xshashliklar mavjud bo'lsa-da, milliy madaniyat va tarixiy taraqqiyot bilan bog'liq farqli jihatlar ham kuzatildi. Shuningdek, maqolada tabiatga oid frazeologik birliklarning tarjima jarayonidagi muammolari ham yoritildi. Tadqiqot natijalari frazeologiya, qiyosiy tilshunoslik va tarjimashunoslik yo'nalishlari uchun muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *Frazeologiya, tabiat fenomeni, metafora, lingvomadaniyat, qiyosiy tilshunoslik, milliy tafakkur, semantik tahlil, frazeologik birlik, ingliz tili, o'zbek tili.*

KIRISH

Til xalqning madaniyati, tarixiy tajribasi va dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim vosita hisoblanadi. Frazeologik birliklar esa tilning eng obrazli qatlamlaridan biri bo'lib, xalqning milliy tafakkuri va hayotiy tajribasini o'zida mujassamlashtiradi. Ayniqsa, tabiat bilan bog'liq frazeologik birliklar insonning borliqni idrok etish jarayonini ifodalashda muhim o'rin tutadi.

Tabiat qadim zamonlardan buyon inson tafakkurining asosiy manbalaridan biri bo'lib kelgan. Yomg'ir, shamol, suv, quyosh va osmon kabi tabiat hodisalari turli ramziy ma'nolarni ifodalash uchun qo'llanilgan. Shu sababli bunday obrazlar frazeologik birliklarda keng uchraydi. Ingliz va o'zbek tillari turli til oilalariga mansub bo'lsa-da, har ikkala tilda ham tabiat fenomenlariga oid frazeologik birliklar keng rivojlangan.

Ularni qiyosiy o'rganish tillarning milliy va madaniy xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi. Mazkur maqolaning maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi tabiat obrazlari bilan bog'liq frazeologik birliklarning semantik va lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot metodlari

Mazkur tadqiqotda qiyosiy, tavsifiy, semantik va lingvomadaniy metodlardan foydalanildi.

Qiyosiy metod orqali ingliz va o'zbek tillaridagi tabiatga oid frazeologik birliklarning o'xshash va farqli jihatlari aniqlandi. Semantik tahlil yordamida frazeologik birliklarning ko'chma va obrazli ma'nolari o'rganildi. Tavsifiy metod asosida frazeologik birliklarning mavzuviy va struktur xususiyatlari izohlandi. Lingvomadaniy metod esa til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish imkonini berdi. Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o'zbek frazeologik lug'atlari, badiiy adabiyotlar hamda ilmiy manbalardan foydalanildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tabiat fenomenlariga oid frazeologik birliklar ingliz va o'zbek tillarida muhim o'rin egallaydi. Har ikkala tilda ham tabiat obrazlari inson hissiyotlari, ijtimoiy munosabatlari va hayotiy tajribalarini ifodalashda faol qo'llaniladi. Ingliz tilida ob-havo bilan bog'liq frazeologik birliklar keng tarqalgan.

Masalan, "Every cloud has a silver lining" iborasi har qanday qiyinchilik ortida yaxshilik borligini anglatadi. "Storm in a teacup" esa kichik muammoni ortiqcha kattalashtirish ma'nosini bildiradi. O'zbek tilida esa suv va yomg'ir bilan bog'liq frazeologizmlar ko'proq uchraydi. "Yomg'irdan qochib do'lga tutildi" iborasi bir muammodan qochib undan ham qiyinroq vaziyatga tushib qolishni ifodalaydi. "Suv kelar — nur kelar" frazeologizmi esa suvning hayot va farovonlik manbai ekanligini ko'rsatadi.

Tahlil davomida ingliz tilida dengiz va bo'ron obrazlari faol ishlatilishi aniqlandi. Bu holat ingliz xalqining tarixiy va geografik sharoiti bilan bog'liqdir. O'zbek tilida esa yer, suv va quyosh bilan bog'liq obrazlar ustunlik qiladi. Frazeologik birliklarning metaforik tabiati ham muhim ahamiyatga ega.

Masalan, "Boshingga osmon qulamoq" iborasi kuchli ruhiy zarba yoki fojeani ifodalaydi. Tadqiqot shuningdek, tabiatga oid frazeologik birliklarni tarjima qilishda milliy-madaniy xususiyatlarni hisobga olish zarurligini ko'rsatdi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari tabiat fenomenlariga oid frazeologik birliklar inson tafakkurining universal va milliy xususiyatlarini aks ettirishini ko'rsatdi. Turli xalqlarda yomg'ir, shamol yoki quyosh kabi tabiat hodisalari o'xshash ma'nolarda qo'llanilishi inson tafakkuridagi umumiylikni ifodalaydi. Biroq har bir xalqning yashash muhiti va madaniyati frazeologik birliklarning mazmuniga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Ingliz xalqida dengiz va ob-havo obrazlari ustun bo'lsa, o'zbek xalqida suv va yer bilan bog'liq obrazlar keng tarqalgan.

Shuningdek, tadqiqot metaforaning frazeologik birliklar shakllanishidagi muhim rolini tasdiqladi. Inson abstrakt tushunchalarni aniq tabiat obrazlari orqali ifodalashga intiladi. Tarjima jarayonida esa frazeologik birliklarning milliy xususiyatlarini saqlash muhim hisoblanadi. So'zma-so'z tarjima ko'pincha ma'no yo'qolishiga olib keladi. Shu sababli ekvivalent iboralardan foydalanish zarur.

Umuman olganda, tabiatga oid frazeologik birliklar xalqning madaniy merosi va milliy o'zligini saqlovchi muhim til vositasi hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek tillaridagi tabiat fenomenlariga oid frazeologik birliklar xalqning milliy tafakkuri, madaniyati va dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim til birliklari hisoblanadi.

Qiyosiy tahlil natijasida har ikkala tilda ham suv, yomg'ir, shamol, quyosh va osmon kabi tabiat obrazlari inson hissiyotlari va hayotiy tajribalarini ifodalashda faol qo'llanilishi aniqlandi.

Shu bilan birga, tarixiy taraqqiyot va geografik muhitga bog'liq milliy farqlar ham mavjudligi kuzatildi. Tadqiqot frazeologik birliklarning semantik, metaforik va lingvomadaniy ahamiyatini ochib berdi. Ular nutqning ta'sirchanligini oshirib, xalqning madaniy xotirasini saqlab qolishga xizmat qiladi. Shuningdek, maqolada frazeologik birliklarni tarjima qilishda madaniy moslikni hisobga olish zarurligi ta'kidlandi.

Tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik, frazeologiya va tarjimashunoslik yo'nalishlarida olib boriladigan keyingi ilmiy izlanishlar uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Раҳматуллаев Ш. Ўзбек тилининг изоҳли фразеологик луғати. – Тошкент, 1992.
2. Kunin A.V. English-Russian Phraseological Dictionary. – Moscow, 1984.
3. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago, 1980.
4. Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik asoslari. – Toshkent, 2006.
5. Vinogradov V.V. Основные типы фразеологических единиц в русском языке. – Москва, 1977.
6. Yusupov U.K. Contrastive Linguistics of the English and Uzbek Languages. – Tashkent, 2013.
7. Oxford Dictionary of English Idioms. – Oxford University Press, 2010.
8. Mamatov A. O'zbek frazeologiyasi masalalari. – Toshkent, 1999.
9. Telia V.N. Русская фразеология. – Москва, 1996.
10. Arnold I.V. The English Word. – Moscow, 1986.